

Explorativ övning 12

TALBEGREPPET*

Övningens syfte är att bekanta sig med talbegreppet. Vi skall försöka få en bättre förståelse för hur och varför man definierar olika typer av tal: de naturliga, rationella, reella och komplexa. I första hand försök lösa följande uppgifter: **A**, 1, 2, 3 (a) – (c), **B**, **C**, **D** 1 – 4, **E** 1 – 2, **F**, **G**.

Vi följer texten i kompendiet “Talsystem och restaritmetiker” (avsnitt 12).

Övning A

1. Ge några exempel på talkroppar och talringar.
2. Ge två exempel på talringar som inte är kroppar.
3. Vilka av följande talmängder är ringar? Vilka av dem är kroppar?
 - (a) $\{0, 1\}$,
 - (b) $a + b\sqrt{3}$, där $a, b \in \mathbb{Z}$,
 - (c) $a + b\sqrt{5}$, där $a, b \in \mathbb{Q}$,
 - (d) $a + b\sqrt[3]{2}$, där $a, b \in \mathbb{Z}$,
 - (e) $a + b\sqrt[3]{2} + c\sqrt[3]{4}$, där $a, b, c \in \mathbb{Z}$,
 - (f) $a + b\sqrt{2} + c\sqrt{3}$, där $a, b, c \in \mathbb{Z}$.

Övning B

Vi vet från avsnittet om talbegreppet att om d är ett heltal och $\sqrt{d} \notin \mathbb{Q}$ så bildar alla tal $\mathbb{Q}[\sqrt{d}] = \{a + b\sqrt{d}, a, b \in \mathbb{Q}\}$ en utvidgning av talkroppen \mathbb{Q} (en talkropp som är större än \mathbb{Q}).

1. Visa att $\mathbb{Q}[\sqrt{2}] \neq \mathbb{Q}[\sqrt{3}]$.

*MAL200/220, vt 01

2. Försök generalisera (a) och ge exempel på oändligt många olika talkroppar.

Övning C

1. Vad anser Du om likheten $(-1)(-1) = 1$: Är det en definition (dvs en "överenskommelse") eller en sats?
2. Visa att i varje ring R gäller följande likheter:
 - (a) $a0 = 0$ då $a \in R$,
 - (b) $(-1)(-1) = 1$,
 - (c) $-(-a) = a$ då $a \in R$,
 - (d) $(-a)b = -ab$ då $a, b \in R$,
 - (e) $(-a)(-b) = ab$ då $a, b \in R$.

Övning D

Denna övning handlar om rationella och irrationella tal.

1. (a) Bestäm decimalutvecklingen av talen $\frac{3}{11}$ och $\frac{1}{7}$.
(b) Motivera att decimalutvecklingen av ett rationellt tal är periodisk.
Ledning: Analysera divisionsalgoritmen då man decimalutvecklar bråktalen.
Anmärkning. Man visar ganska enkelt att om ett reellt tal har periodisk decimalutveckling så är det rationellt.
2. Låt a och b vara irrationella tal. Vad kan man säga om talen a^{-1} och ab ? Är de också irrationella?
3. Försök förklara varför $0,999\dots = 1$.
4. (a) Visa att $\sqrt{3}$ är icke-rationellt genom att jämföra antalet primfaktorer 3 till vänster och till höger i likheten $3n^2 = m^2$.
(b) Visa på liknande sätt att \sqrt{p} är icke-rationellt då p är ett godtyckligt primtal.
(c) Har Du några förslag på hur man kan generalisera (b)?
(d) Visa att talet $\sqrt{2} + \sqrt{3}$ inte är rationellt.
5. (a) Visa att talet ${}^2\log 5$ är icke-rationellt.
(b) Kan Du föreslå några andra tal, i stället för 5 i (a), för vilka samma påstående gäller?

Övning E

Låt K vara en ordnad kropp och $a, b, c \in K$.

- Visa att K har följande egenskaper:
 - $a < b \Rightarrow a + c < b + c$,
 - $a < b$ och $c > 0 \Rightarrow ac < bc$,
 - hur förändras (b) då man ersätter $a < b$ med $a \leq b$?
- Visa att
 - $|ab| = |a||b|$,
 - $|a + b| \leq |a| + |b|$ (triangelolikheten).
- De naturliga talen bildar en växande följd $1 < 2 < 3 \dots$ som inte är begränsad. Utnyttja denna kunskap för att visa följande viktiga egenskaper hos talen:
 - “Arkimedes princip”: Om a, b är två positiva reella tal så finns det ett naturligt tal n så att $na > b$.
 - Låt a, b vara två reella tal och låt $a < b$. Det finns ett rationellt tal $\frac{m}{n}$ sådant att $a < \frac{m}{n} < b$.

Ledning: Välj n så att $n(a - b) > 1$. Välj därefter minsta m så att $m > nb$.

Övning F

Från texten i avsnitt 12 vet vi att de rationella talen (“bråktalen”) konstrueras från heltalen som par (a, b) , där a och b är heltal och $b \neq 0$. Paret (a, b) uppfattas som lösningen till ekvationen $bx = a$. Ekvationen $dx = c$ har samma lösning som $bx = a$ precis då $ad = bc$. Det rationella talet $\frac{a}{b}$ är helt enkelt ekvivalensklassen av paret (a, b) då $(a, b) \sim (c, d)$ då och endast då $ad = bc$.

- Skriv ut 3 ekvationer och motsvarande par (a, b) som svarar mot $x = \frac{3}{5}$.
- Kontrollera att relationen \sim , definierad av $(a, b) \sim (c, d)$ då och endast då $ad = bc$, verkligen är en ekvivalensrelation.
- När har ett rationellt tal $\frac{a}{b}$ en invers? Skriv inversen på formen $[(c, d)]$.
- Kontrollera att om

$$[(a, b)] = [(a', b')] \quad \text{och} \quad [(c, d)] = [(c', d')]$$

är två rationella tal ($ab' = a'b$ och $cd' = c'd$) så gäller

$$\frac{a}{b} + \frac{c}{d} = \frac{a'}{b'} + \frac{c'}{d'} \quad \text{och} \quad \frac{a}{b} \frac{c}{d} = \frac{a'}{b'} \frac{c'}{d'}$$

(dvs summan och produkten av två rationella tal beror inte på hur dessa tal representeras i form av bråk).

Övning G

Från texten i avsnitt 12 vet vi att heltalen konstrueras från de naturliga talen som par (a, b) , där a och b är naturliga tal. Paret (a, b) uppfattas som lösningen till ekvationen $b + x = a$. Ekvationen $d + x = c$ har samma lösning precis då $a + d = b + c$.

1. Skriv ut 3 ekvationer och motsvarande par (a, b) som svarar mot $x = 2$. Gör samma sak med $x = -3$.
2. Betrakta alla par (a, b) , där $a, b \in \mathbb{N}$ och visa att relationen

$$(a, b)R(c, d) \iff a + d = b + c$$

är en ekvivalensrelation.

3. Välj på ett enkelt sätt en representant för varje ekvivalensklass.
4. Motivera att det finns en bijektion mellan ekvivalensklasserna för R och heltalen (observera att om vi inte känner till heltalen så kan de definieras som ekvivalensklasser av paren (a, b)).

Övning H

1. Skriv följande kvaternioner på formen $a + bi + cj + dk$:
 - (a) $(1 + i)(1 + j)$,
 - (b) $(i + j + k)^2$,
 - (c) $(1 + 2i + 3j + 4k)(1 - 2i - 3j - 4k)$,
 - (d) ijk .
2. (a) Visa att $q = 1 + i + j + k$ och $\bar{q} = 1 - i - j - k$ satisfierar ekvationen $x^2 - 2x + 4 = 0$.
(b) Visa att $q = a + bi + cj + dk$ satisfierar en kvadratisk ekvation med reella koefficienter.

Följande övning i stencilen "Talsystem och restaritmetiker" rekommenderas: **12.3**.